

Elemzendő olvasmányok

Egy novella a tízből

Poór Ildikó

Naplótöredék

1897. november 1.

Kedves Naplóm!

Nagy nap ez a mai. 17. születésnapomra ébredtem. Szüleim meglepetést ígértek estére, nagyon várom, hogy vajon mi lesz az? Juliska, a házi varrónő napok óta berregtet a varrógépet, szab és méricskél, ünnepi ruhát készít anyámnak és nekem is. Gyönyörű anyagot vettünk a Montskónál, anyámnak almazöld taftot, nekem nefelejcskéket, mert a szemem is pont ilyen színű. Anyám, hogy stílusos legyen, almazöld kalapot is készített magának, a tetején teljes gyümölcsöskerttel, zöldségekkel és madarakkal. Neki tetszik, szerintem szörnyű. Nekem is kell kalapot tenni, úrilány anélkül nem léphet utcára. Ha kell, hát kell, de legalább legyen visszafogottabb. Világoskéket kértem, széles masnival, hogy megköthessem az állam alatt. Most a tükör előtt állok, és vizsgálgom magamat. Arra vagyok kíváncsi, hogy milyennek láthat az első emeleten lakó fiú, akivel még soha nem beszéltem, de kétszer már rám nézett, határozottan láttam. Neki zöld szeme van, nagyon tetszik. Néha elsétálok az ablaka előtt, és látom, hogy egy koponyát nézeget, és mindig csak olvas.

– Biztos Hamletet gyakorol, és valami színészféle – mondja apám.

– Dehogya is, szerintem orvos lesz – replikázok én.

– De nagyon tájékozott vagy lányom! – így anyám. Nem törődünk ilyen gyüttment akárkivel, aki nem is fehérvári, azt sem tudjuk, ki fia-borja.

– Már megint ez a „gyüttmentség” – mérgelődtem magamban.

– Talán van szőlője az Öreghegyen? Vagy kriptája a Hosszú temetőben?

– kérdezte Anyám most már haragosan.

– Hát kriptája biztos nincs, gondolkodtam egy frappáns válaszon, de nem mertem volna hangosan kimondani.

Ezt követően apám lépett be a szobába, ünnepélyes arcot vágva mondta: Isten éltesen nagy lányom, és íme az ajándék: Ma este elmegyünk ünnepi vacsorára a Fekete Sas szállóba, meghívlak benneteket, már foglaltattam is asztalt.

Kedves Naplóm, hát én igen meglepődtem, a szívem is hevesebben kezdett dobogni. Ezt a szép, előkelő helyet én eddig csak kívülről láttam. Mindig néztem a hatalmas fekete sast a homlokzatán, mikor kicsi voltam, azzal ijesztettek, ha rossz leszek, felkap, és elvisz magával. Ezt főleg a fiúk mondták a házból, akik megesküdni persze nem mertek, mert nem akartak elkárhozni, de annyit mondtak, hogy „becsszó”, ők már láttak is ilyen esetet.

Anyám sürgetni kezdte a készülődést, ő már beleprézelte magát cselédünk, Magdus segítségével az almazöld ruhacsodába, a haját is feltűzte, helyet készítve a kalapnak. Illatosan sietett be a szobámba, ahol

próbáltam magamra igazítani a gyönyörű, kisasszonyos ruhámat. Apám is belépett elegáns szmokingjában, kezében a cylinder. Rám nézett.

– Szép ez a lány – mondta, remélem értelme lesz, hogy elmegyünk ma este a nívós társaságba.

Ezt hogy érti? De csak magamban kérdeztem. Milyen hátsó gondolataik vannak, mikor összekacsintanak anyámmal? Kit akarnak netán rám sózni, mikor nekem már van kiválasztottam, a zöld szemű fiú a göndör hajával, kezében a koponyával, ő lesz a férjem, az már biztos!

– Magdus, szaladj le a Nádor utcába, itt állnak sorban a konflisok, kéretek ide egyet a kapuba, és induljunk

– adta ki a vezényszót anyám.

– De anyám, itt lakunk a Basa utcában, innen csak pár lépés a Fekete Sas, miért nem megyünk gyalog?

Megdöbrent csend fogadta javaslatomat.

– Te még semmit nem tanultál, lányom? Mit szólnának az emberek, ha mi gyalog mennénk? Mik vagyunk mi? Cselédek?

– Károly! – szólt apámnak. – Minden megvan? Pénztárca? Szivarok? A botja?

– Hű az áldóját, a pénztárca fenn maradt. A legfontosabb! Miért nem szóltál időben, mama?

– Ne „mamázzon”! Kérem Károly, induljunk!

– Lányom, Krisztikém, a legyezők? Rád bízom.

– Na, ezt meg én felejtettem fenn a lakásban. Anyám mérgesen kiabált Magdusra, a cselédre:

– Futás vissza a legyezőkért és az úr pénztárcájáért, ott lehetnek a komódon.

Szegény Magdus, egy hang nélkül futott vissza a 72 lépcsőn. Alighogy elindultunk, már meg is érkeztünk a szálló elé. Sorban bekocogtak az előkelők: az ügyvéd úr és felesége, a lányukkal, a doctor bácsi idős nejével, a közjegyzőék családotól, a gyógyszerészek a Fekete Sas patikából és még sokan mások, akiket látásból ismertem. A bejárat ajtaja mellett volt a ruhatár, itt letette apánk a botját és a cylindert. Mi is levetettük anyámmal a szőrmegalléros kabátjainkat és a kalapokat, majd lassan, karonfogva elindultunk befelé. A ruhatártól balra kisebb terem következett, kerek asztalokkal és thonet székekkel, hátrább egy biliárdasztal zöld posztóval borítva uralta a teret. Fölötte felfüggesztve egy ugyancsak zöld fényt árasztó hatalmas ernyőjű lámpa világított barátságosan. (Apámtól tudom, hogy vasárnap délelőtt, a tízes mise után itt gyűlnek össze a férfiak szivarozásra, kávézásra, beszélgetésre.) Miután mindezt jól megfigyeltem, elindultunk az emeletre vezető lépcső felé, ahol az elegáns étterem fényei látszottak. A főúr udvariasan fogadott mindenkit, és az asztalhoz kísért a vendégeket.

– Mit szabad hoznom kérném alásson? – kérdezte mélyen meghajolva.

– Finom fehér bort kérünk egy kancsóval az etyeki pincéből és jóféle sült húst, mert ünneplünk ma – mondta apám.

Kedves Naplóm!

Ami az étteremben fogadott, az valósággal mesébe illő volt. Sokágú csillárok ontották a fényt, a falon lévő metszett tükrök sokszorosán visszaverték azt, és ragyogott minden. Ez azért is csoda volt, mert csak néhány éve vezették be a légszeszt a városba, és a Fekete Sas az elsők között rakatott gázvezetékét a termeibe és szobáiba.

Fényesre vikszelt parkettán piros plüssel bevont székek álltak a hófehér damasztal megterített asztalok mellett. A terítéket metszett kristálypoharak tették még csinosabbá. A zenekar tagjai magasított emelvényen foglaltak helyet. Előttük sorakoztak fel vagy hatan Marossy Lajos tánciskolájából¹, – tavaly én is oda jártam –, szmokingban és fehér kesztyűben, táncos kedvű hölgyekre várva.

A mi helyünk közel volt a zenekarhoz, aminek én örültem. Anyám utolsó, gyors tanácsai: csak a legyeződ mögül nézegess, lábadat zárd össze mindig, derék kihúzva, és csak a szék szélére ülj! Legyél visszafogott, de ne bamba! Igyekeztem mindennek eleget enni. Halk zsebongás volt, a zenekar hangolt.

Ám egy pillanat alatt halálos csend támadt, minden szem az étterem bejáratára szegeződött, ahol szálfa egyenesen megjelent egy csodaszép férfi, akit én még soha nem láttam.

– Ó! – mondta halkán apám anyámnak. – Ezt az urat már láttam a Barátok templomában múlt vasárnap a tízes misén. Tudod, mama, – mondta apám –, az az urak szokása, hogy mise után csoportokba verődve még megállnak egy kis beszélgetésre. Én is ott álldogáltam még egy kicsit az ismerőseimmel. Láttam, hogy az idegen is igyekezett a csoportokhoz kapcsolódni.

Először püspökünket, Steiner Fülöpöt² akarta elérni egy kis beszélgetésre, de ő éppen a főrabbiival társalgott, majd szokásos vasárnapi sétáját kezdte a Nádor utcán. Ez után a színházigazgatóhoz csapódott,

¹ Marossy Lajos táncmester számos ifjút és leányt tanított meg a társasági táncokra. Az 1880-as években a Kereskedelmi Iskola tanulóit, az 1890-es években a fehérvári Nőnevelő növendékeit is tanította. A záróvizsgát többször is a Fekete Sas nagytermében tartották.

² Steiner Fülöp (1839–1900) 1890-től volt megyéspüspök.

és őt kísérte egészen a sarokig. Többen látták a héten a városban sétálgatni és nézelődni ezt az idegen urat, de senki nem tudta, ki lehet ez az ismeretlen, és mit akarhat itt. Több boltba betért, beszélgetett az emberekkel, nézegette a házakat. A cselédlépcsők gyorsan terjedő hírei szerint már néhány napja a Fekete Sasban lakott, ahol mindig nagyvonalúan fizetett, és bőséges borralót adott a személyzetnek. A szobalányok azt is megfigyelték, hogy milyen finom, úri ruhája, cipője van. Büszkék voltak az előkelő vendégre.

Az inas, aki az ajtók elé kitett cipőket tisztogatta, hozzáértően jelentette ki: lóbőr cipője van, legalább bécsi vagy akár londoni. Ehhez passzol az ugyancsak lóbőrből készült úti táskája is. Ez igen drága bőr, akárki nem engedheti meg magának, nyilatkozta a cipők szakértője.

Mindezt Magdus mesélte.

Kedves Naplóm!

Én azért nem láthattam eddig ezt a vonzó külsejű szép embert, mert mi a mamával és a cselédekkel a ciszterciek templomába járunk a német, tízes misére. Itt aztán nézelődni sem lehet, megvan a saját helyünk a bal oldali harmadik sor középső padjában. Bezzeg a cselédeknek nincs ülőhelyük, irigylem is őket, mert ők hátul állhatnak, ahonnan mindent jól látni. A mise után a konyhában részletesen elmesélik, ki milyen új öltözékben jelent meg. Erre a misére mindenki a legszebb ruháját veszi fel, és magukat beillatosítva jelennek meg. Ezért ezt a misét *szaagos* misének is nevezik.

Anyám szerint a cselédek a bűdös pacsulit a bakáiktól kapják, és nem olyan finom illatokat használnak, mint az úrinők.

Kedves Naplóm!

Visszatérek a csodás jelenséghez, az ismeretlen idegenhez. Léírom, ha talállok szavakat: Meleg barna szeme nyílt tekintettel pásztázta végig a vendégsereget. Inggallérja alatt megkötvé divatos fehér csokornyakkendőt viselt. Fényes lakkcipőjénél csak fekete haja volt fényesebb, amit dióolajjal kenhetett be. Mielőtt leült volna, mindenki felé bólintott udvariasan, mintha régi ismerősök lennének. Az asszonyok fészkelődni kezdtek, és lányaik szoknyáját igazgatták, a lányok, így én is, a szájunkat kezdtük nyalogatni, ahogy tanultuk anyáinktól, a természetes pír végett ugyebár. A férfiak a torkukat köszörülték, és a poharaikat emelgették felé. Hiszen már egy kicsit ismerősök voltak. Ebben a pillanatnyi csendben mindenkiben végigszaladt sokféle gondolat. A csendet a főúr hangos üdvözlése törte meg.

– Alázatos tisztelem, doktor úr! Méltóztassék leülni lefoglalt asztalánál. Mit lesz szabad hoznom?

– Kérném a jól ismert etyeki bort az ottani pincészetből és egy nagy adag tányérhúst, ahogy híres szakácsuk készíti. De aperitifnek egy dupla konyakot kérnék.

– Ahogy parancsolja doktor úr, ahogy kéri, úgy lesz – volt a válasz.

A férfiak elismerően néztek össze. Ez az ismeretlen elegáns úr jól ismeri a fehérvári szokásokat. Milyen szerencse, hogy pont ma este van itt, mondogatták egymásnak.

– Ki lehet? – kérdezték.

– Egy Krózus? Valami doktor, ezt már tudjuk, orvos talán, vagy ügyvéd? Egyelőre homályban maradt a kiléte, de annál titokzatosabb volt.

Rövidesen megszólalt a zene, keringő volt. A tánciskolás fiatalember elindult azon kisasszonyok felé, akikkel nem volt kísérő, és udvarias meghajlással felkérték őket. Egy-két barátnőm rám nézett, hogy látom-e: őt már felkérték.

Kedves Naplóm!

Most igazi csoda történt, mert ez az ismeretlen úr, ez a csodálatos férfi elindult az asztalunk felé.

– Méltóságos Uram, szólj apámhoz, megengedné, hogy kedves lányát elvigyem táncolni?

Apám szájából kiesett a szivar erre a nem várt megtiszteltetésre.

Nem volt ő „méltóságos” sosem. Anyám hamarabb észbe kapott, finoman bokán rúgta apámat:

– Mondj, hogy „igen”! – súgta neki.

– Iiiigen, hogyne, csak tessék, uram. Csak szórakozzanak a fiatalok.

Minden szem rám vetődött, barátnőim, akik még nem táncoltak, irigykedve súgtak össze a legyezőik mögött. Borzasztóan zavarban voltam, lábaim összeakadtak, az arcom, de még a fülem is égett. Udvarisan a karját nyújtotta, és úgy vezetett fel a táncparketre. Zavaromban azért meg tudtam figyelni táncosomat: a bőre napsütötte, enyhe barna, olyan tengerparti színe volt, finom, drága dohányillat áradt belőle. Én a föld fölött lebegtem boldogságomban. Átkarolt, erőteljesen tartott, és vezetett a zene ütemére. Mikor vége lett a keringőnek – bárcsak sose lett volna vége – a helyemre kísért, megköszönte nekem a táncot, kezem fölé hajolt, de tudta az illetet, fiatal hölgynek még nem jár a kézcsók. Ezután anyához hajolt kézcsókra, és ezzel végérvényesen elbűvölte őt.

– So tanzt sie, liebes Mädchen, wie ein echt Schmetterling! – mondta jó hangosan apámnak, de úgy, hogy mindenki hallja. Mert ugye az úri népek németül beszélnek, főleg nyilvános helyen. Ezek után még apámmal váltottak néhány mondatot németül, majd tovább ment más asztalokhoz.

Kedves Naplóm! Bár rögtön felfigyeltem a nyelvtani tökéletlenségre, de tetszett, hogy pillangóhoz hasonlított. Fräulein Fritsch a német kisasszony, aki hozzánk jár nyelvet tanítani, a doktor beszédét nagyon „konyhanyelvinek” tartaná. A távolabb ülők azért elismerően bólogattak, és suttozták egymás felé: látszik, hogy tanult ember, a németet is beszéli.

Rövidesen észre kellett vennem, hogy ez a tánc nem kizárólag csak nekem szólt, hanem sorban felkérgette az ott ülő hajadon lányokat, akik eddig még nem táncoltak. Egykettőre mindenki a szívébe zárta.

Mikor a finom bor és a jó ételek miatt a hangulat emelkedni kezdett, a zenészek is pihentek egy kicsit, a társaság felállt az asztaloktól, a nők összegyűltek a ruhatár tükre előtt, púderezkedtek és toalettjüket igazították. Mi, lányok élveztük az eseményeket, és pletykálgadni kezdtünk kisebb csoportokban. Csodálatos este.

Csak fél szemmel figyeltem fel arra, hogy a férfiak is csoportot alkottak a sötét előtt. Apám is odament az álldogálók közé. A csoport közepén az én táncosom állt, és halkan előadott valami mondókát az uraknak, akik feszülten figyelték.

– Főúr! – szólt hangosan. – Kérem, hozzon egy kör konyakot mindenkinek, abból a finomból, amit én is ittam a vacsora előtt!

– Uraim! Önök a vendégeim – szólt a férfitársasághoz. – Pincér, még egy kört!

A hangulat emelkedni kezdett. Ezután körbe ültek két összetolt asztalhoz, és halk beszélgetésbe kezdtek. Feltehetően és érezhetően nem akarták, hogy hallani lehessen, mi is itt most a beszélgetés tárgya. Egyszer csak előkerültek a pénztárcák, és előbb lassan, vonakodva, majd egymásra nézve, felbátorodva, bankókat húztak elő, és átadták a Titokzatos Úrnak. Ő elővett zsebéből egy elegáns bőrkötésű noteszt, amibe mindenki nevét akkurátusan felírta, majd váltókat adott át mindenkinek biztosítékként. Volt a férfiak között kettő is, aki hirtelen felállt, vette a kabátját, és rövid időre eltűnt, majd ismét visszajött. Apám is izgatottan jött oda anyámhoz, és azt mondta:

– Mama, gyorsan add ide a széf kulcsát, hazaszaladok valamiért.

– Micsoda? – kérdezte anyám megdöbbenve. – Mit akar elhozni a széfből?

– Majd otthon mindent elmagyarázok, mondta apám. – Aranyat hozok el, azzal fizetek most, de ne félj, busásan megtérül, most tudjuk nélkülözni. Majd mindent megtudsz, és akkor dicsérni fogod az eszemet.

– Az arany pénzeket? Ami anyai örökség? Meg van maga örülve teljesen? Mi ez az üzlet? Gyanús nekem ez az egész! – suttozott anyám, de sziszegve.

Mérgeesen bár, de kivette anyám a székfülcset a kis retiküljéből, amit soha otthon nem hagyott volna, és átadta apámnak. Ő elstetett, de rövidesen már jött is vissza. Az aranypénzeket átadta az idegen úrnak. Ezek után a férfiak még suttogtak egy ideig, pénzek cseréletek gazdát, és aranyláncokat is láttam villogni az asztalon, majd eltűnni az idegen zsebében.

Ezt követően a doktor úr fennhangon, hogy mindenki hallhassa, azt mondta:

– Akkor uraim, ahogy megbeszéltük, holnap délelőtt 11-kor a tíz órai mise után itt a kávézóban találkozunk a részletek megtárgyalására.

– Most, ha nem haragszanak, eltávozom, lefekszem. A vendégszobájuk nagyon kényelmesnek ígérkezik, alaposan elfáradtam, hosszú volt ez a nap. Kézcsókom a hölgyeknek, jó éjt, uraim.

Ezzel elindult a márványlépcsőkön felfelé az emeletre, ahol a szálloda szobái voltak.

A főúr diszkrétan lépett utána, és kérdezte:

– Uram, a fogyasztásokat mikor méltóztatik fizetni?

– Jaj, persze, persze, írja csak a szobaszámlámhoz, majd együtt, mindent fizetek reggel, amikor eltávozom. Ezzel eltűnt a lépcsőfordulóban, és csak néztünk utána. Ezután a hangulat egy kissé nyomottá vált, lassan mindenki fizetni kezdett, és hamarosan szét is oszlott a társaság. Mi is hazasiertünk, immár gyalog. Otthon anyám azonnal gyanakodva kérdezte apámat:

– Mi volt ez? – kérdezte. – Milyen pénzt adtak ennek az ismeretlen embernek? Meg van maga is örülve, Károly? Ilyen gazdagok vagyunk, hogy csak úgy adogat? Mennyit adott? Az arany mellé még pénzt is? Mennyit?

– 500 koronát – volt a válasz.

– Uramisten! Ez a cseléd félévi bére és a kosztipénz! Mire gyűjtött ez a *doktor*, ha szabad kérdeznem? Erre aztán apám szava is megeredt, láthatóan gyorsan túl akart lenni a beszámolón, valahogy ő is érezte, hogy itt nem stimmel valami. Apám elmondta, hogy a doktor úr jó bécsi kapcsolatai révén egy részvénytársaságot alapít, ami a tien-csini új koncessziós területen keresztül majd gyarmatarút importál. Az elsőbbségi részvényesek 1920-ra garantáltan milliomosok lesznek. Hát ebből én nem sokat értettem, de apám lelkesedése hihetővé tette a beszámolót. Így folytatta:

– Ez kihagyhatatlan ajánlat, már csak néhány részvény jegyezhető, és ezekért más városok polgárai máris versengenek. A doktor hamarosan hajózik Fiuméből Kínába, és addigra ügyvédjei már be kell, hogy jegyezzék a társaságot. A részvények értékét váltoóért cserébe, készpénzben vagy aranyban még most átveszi. Erről lesz holnap délelőtt további részletes megbeszélés.

Anyám döbbenet hallgatta, gyanakodva figyelte az egész monológot, és így véleményezte:

– Hát mondhatom, maguk egy nagy marha gyülekezet. Városatyák, tanult emberek, és mindent elhisznek egy behízselő ismeretlennek? Kíváncsi vagyok a holnap délelőtti szeánszokra – mondta anyám, minden meggyőződés nélkül, haragos tekintettel.

Kedves Naplóm!

A másnap délelőtt Anyám jóslatait váltotta be. A tíz órai misén a Barátok templomában hiába nézték, keresték a szemükkel, a doctor úr nem volt ott. Azért elballagtak, lassan és kevésbé lelkesen a találkozóhelyre.

Délelőtt 11-kor a doktor úr helyett a városi rendőrfőnök lépett be a kávézóba, végignézett a jeles társaságon – akik jórészt egyébként a barátai is voltak. Ezt mondta: (próbálom szó szerint leírni, ahogy apám elmesélte):

– Uram, gratulálok, hogy hagyták magukat átverni! Ez az ember a rendőrség által keresett szélhámos, városról-városra jár ezzel a trükkel, és lélektani rejtély, hogy értelmes emberek is miért hagyják magukat becsapni. Az egyik rendőrnnyomozómat már a héten ráállítottam, és figyelte, mikor, merre mozog. Jelen volt a vacsorán inkognitóban, pénzt is adott ennek az „úrnak”, hogy ez által lépre csalja. Ezt követően még éjjel elfogtuk, és már a fogdában ül. Ezt az esetet tanulságként nyugodtan beírathatjuk az újságba. Uram, a pénz természetesen hiánytalanul megkerült, javaslom, hogy igyunk egy jót belőle, utána gyújtunk szivarra, és pőfékeljünk együttes naivitásukra. Engeszteljék ki otthon az asszonyokat! Vigyenek egy szál rózsát is!

Kedves Naplóm!

Ez a történet számomra is tanulságos volt. Igaz az a mondás, hogy nem mind arany, ami fénylik. De a Fekete Sas szálló belevéste magát a szívembe. Egyszerűen gyönyörű. Kitűnően éreztem magam ezen az emlékezetes estén. Eltökéltem, hogy feleségül fogok menni az én kis diákomhoz – feltéve persze, ha megkér –, és az esküvői ebédünket fényes, előkelő meghívottak és a rokonság körében a Fekete Sas szállóban tartjuk majd.

Ennek az izgalmas történetnek leírásával zárom soraimat: Sztina, ahogy barátnőim neveznek, azaz született Kovács Krisztina.

1897. november 2-án.